

Макаруха З.М. 10-а річниця заснування ініціативи ЄС «Східне партнерство»: нагода обговорити майбутнє Партнерства після 2020

*Макаруха Зоряна Мар'янівна
д.ю.н, професор кафедри глобалістики,
євроінтеграції та управління національною безпекою
Національної академії державного
управління при Президентіві України*

10-А РІЧНИЦЯ ЗАСНУВАННЯ ІНІЦІАТИВИ ЄС «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО»: НАГОДА ОБГОВОРТИ МАЙБУТНЄ ПАРТНЕРСТВА ПІСЛЯ 2020

У травні 2019 року відзначатиметься 10-а річниця заснування ініціативи ЄС «Східне партнерство» (СхП). Ця ювілейна подія спонукає, з одного боку, до підведення підсумків щодо зрілості Ініціативи, а з іншого – до аналізу перспектив її подальшого розвитку.

Сучасний етап розвитку Ініціативи СхП відноситься до пост-Брюссельського періоду. Саме принципи, закладені у декларації Брюссельського Саміту СхП, 24 листопада 2017 р. визначають характер та особливості цієї політики ЄС щодо його Східних сусідів. Ці принципи були сформовані на тлі триваючих переговорів про Брекзйт та обговорення нової багаторічної бюджетної програми ЄС без фінансової участі Великобританії, кількомісячних переговорів про формування коаліційного уряду в Нідерландах, втрати позицій партії Християнсько-демократичного Союзу за результатами парламентських виборів в Німеччині, а також загострення антиукраїнської риторики Угорщини, спричиненої ухваленням нового Закону України «Про освіту». Усі ці чинники позначились на атмосфері підготовки

спільної Декларації Саміту¹ і можливості включення до неї амбітних пропозицій партнерів.

Враховуючи поглиблення відносин між Україною та ЄС на основі Угоди про асоціацію Україна – ЄС та запровадження безвізового режиму поїздок українських громадян до ЄС, Україна вийшла з пропозицією щодо започаткування нового формату взаємодії з країнами СхП – так званого «СхП+». Центральне місце в пропозиціях Української Сторони посіла концепція впровадження більш глибокої диференціації у відносинах з партнерами, які підписали з ЄС Угоду про асоціацію (Україна, Молдова, Грузія), зокрема окреслення нових цілей у відносинах з асоційованими партнерами через інтеграцію до «4 Союзів» ЄС (митного, енергетичного, цифрового та Шенгенського), активніше застосуванні інструментів Спільної політики безпеки та оборони ЄС, покращення комунікації для подолання російської дезінформації.

Ідея започаткування нової моделі - «СхП +» так і не була включена до Декларації Брюссельського саміту проте була підтримана Європейським Парламентом та включена у Резолюцію ЄП щодо СхП від 15 листопада 2017 р.², а 23 листопада 2017 р. – стала важливим елементом Декларації Європейської народної партії щодо Брюссельського саміту «Східного партнерства»³.

Водночас одним з результатів Брюссельського Саміту став спільний документ ЄК та ЄСЗД «Східне партнерство. 20 досягнень до 2020 року. Фокус

¹ Спільна декларація Саміту Східного партнерства, 25 листопада 2017 р.// https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk/

² European Parliament recommendation of 15 November 2017 to the Council, the Commission and the EEAS on the Eastern Partnership, in the run-up to the November 2017 Summit ([2017/2130\(INI\)](https://www.europarl.europa.eu/media/default.do?act=download&file=121443))

³ Декларація Європейської народної партії щодо Брюссельського саміту СхП// <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/61594-deklaracija-jevropejsykoji-narodnoji-partiji-shhodo-bryusselysykogo-samitu-skhp>

на ключових пріоритетах та відчутних результатах»¹ (далі – Пріоритети 2020). Документ формулює 20 цілей, яких необхідно досягти до 2020 року.

Слід зазначити, що Пріоритети 2020 тісно переплітаються з положеннями Угоди про асоціацію Україна – ЄС, а інструментарій, запропонований на їх виконання може бути використаний в процесі імплементації Угоди.

У 2018 р. ЄС зробив проміжний підсумок виконання Пріоритетів 2020² з Української Сторони Національна платформа Форуму Громадянського Суспільства Східного партнерства (далі – НП ФГС СхП) підготувала моніторинговий звіт “Поступ України у виконанні 20 досягнень Східного партнерства до 2020 року”³, в якому зазначається, що Україна перебуває в активній фазі виконання цього документу. Варто зауважити, що в Україні, на державному рівні, відсутній механізм моніторингу виконання Пріоритетів 2020, що, в тому числі, звужує можливості застосування інструментарію СхП в процесі імплементації Угоди про асоціацію.

Серед загальних рекомендацій моніторингового звіту НП ФГС СхП є пропозиція допрацювати спільно ЄС та країнами-партнерами Пріоритети 2020 з урахуванням перспектив подальшого розвитку СхП після 2020 року. Зокрема, мова йде про впровадження концепції СхП + - глибшої інтеграції асоційованих партнерів до ЄС в окремих секторах (митний союз, цифровий ринок, Енергетичний союз та Шенгенський простір).

Слід зазначити, що у 2018 році Україна системно впроваджувала принципи концепції СхП+ в рамках розвитку двостороннього співробітництва з ЄС. На 20-му Саміті Україна - ЄС, 9 липня 2018 р. на найвищому рівні політичного діалогу було визначено чотири пріоритетні напрями співпраці для

¹ 20 Deliverables for 2020: Bringing tangible results for citizens // https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20_deliverables_for_2020.pdf

² 20 DELIVERABLES FOR 2020: Monitoring – State of Play 2018, Brussels 2018.

³ Моніторинговий звіт Національної платформи Форуму Громадянського Суспільства Східного партнерства “Поступ України у виконанні 20 досягнень Східного партнерства до 2020 року” // <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/postup-ukrayiny-u-vykonanni-dvadtysyaty-dosyagnen-shidnogo-partnerstva-do-2020-roku/>

посилення політичної асоціації та економічної інтеграції сторін в галузях цифрового ринку, митної політики, енергетики, а також юстиції, свободи та безпеки.

У продовження цього діалогу Українська Сторона підготувала проекти дорожніх карт з інтеграції України до енергетичного та цифрового ринків ЄС, а також нового порядку денного у сфері юстиції, свободи та безпеки та передала Європейській Стороні для ознайомлення та коментарів.

17 грудня 2018 року в Брюсселі Європейський Союз і Україна провели п'яте засідання Ради асоціації, яке засвідчило позитивну оцінку ЄС досягнутого Україною прогресу у виконанні Угоди про асоціацію. З урахуванням підсумків 20-го Саміту Україна - ЄС Рада асоціації погодила продовжити діалог щодо поглиблення співробітництва у пріоритетних галузях енергетики, юстиції і внутрішні справ, митниці та цифрової економіки та розпочати роботу щодо оновлення, де це необхідно, додатків до Угоди про асоціацію з метою сприяння процесу імплементації, узгодженому з розвитком права ЄС.

Зокрема ЄС визнав прагнення України забезпечити повну інтеграцію енергетичного ринку після завершення реформ, а також потребу оновлення Додатку XXVII «Співпраця у сфері енергетики, включаючи ядерну енергетику» Угоди про асоціацію.

Завдяки скасуванню тарифів, значно зросла двостороння торгівля товарами. Сторони визнали важливість подальшого сприяння взаємній торгівлі. Тому наразі головною метою є усунення нетарифних бар'єрів та укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА), а також приєднання до конвенцій, що спрощують митні процедури.

Рада асоціації привітала прагнення України надалі наближувати своє законодавство до законодавства ЄС у сфері цифрової економіки та очікує на подальший регулярний діалог у цій сфері. Україна та ЄС домовились про важливість повного виконання існуючих зобов'язань згідно Угоди про

асоціацію, зокрема в частині телекомунікаційних послуг. З цією метою було досягнуто домовленості провести оцінку стану розвитку цифрової економіки України з тим, щоб підтримати наближення українського законодавства до законодавства ЄС.

Ефективність безвізового режиму зумовила доцільність подальшого поглиблення діалогу на основі нового порядку денного Україна-ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки. Рада асоціації погодилася поглибити співпрацю у цій сфері. Взаємний інтерес становить співпраця в галузі інтегрованого управління кордонами, кібербезпеки, боротьби з організованою злочинністю, протидії гібридним загрозам, реагування на дезінформацію та втручання на вибори.

Саме поглиблення співробітництва з ЄС у пріоритетних галузях енергетики, юстиції і внутрішні справ, митниці та цифрової економіки стали ключовими темами для обміну досвідом під час консультацій на експертному рівні (м. Осло, 11-13 червня 2018 р.) в рамках Українсько-Норвезького двостороннього діалогу з питань європейської інтеграції. Діалог започатковано 28 квітня 2017 року під час візиту до Королівства Норвегія Віце-прем'єр-міністра із питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Іванна Климпуш-Цинцадзе¹ на основі Спільної декларації про партнерство між Україною та Королівством Норвегія, підписаної Президентом Петром Порошенком та Прем'єр-Міністром Ерною Солберг 18 жовтня 2016².

Для України цікавим є досвід Норвегії, як держави, яка не є членом ЄС, щодо участі в Європейському Економічному Просторі, Європейській асоціації вільної торгівлі, Шенгенській зоні та відповідних європейських ініціативах.

¹ Спільна заява щодо початку українсько-норвезького діалогу з питань європейської інтеграції // <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249956593>

² Спільна декларація про партнерство між Україною та Королівством Норвегія <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-partnerstvo-mizh-ukrayinoyu-ta-koroli-38500>

Відтак пропозиції України, щодо впровадження СхП+ в багатосторонній формат СхП вже проходять апробацію на двосторонньому рівні співробітництва Україна – ЄС.

Зважаючи на поступ України, Молдови та Грузії в рамках СхП лише диференціація може надати нового поштовху ініціативі «Східне партнерство». Так, одним з успішних прикладів такої диференціації є проведення 20 вересня 2018 р. у м. Брюссель неформальної міністерської зустрічі з питань торгівлі у форматі ЄС + 3 (Грузія, Молдова, Україна). Такий формат співробітництва може бути поширений на взаємодію і в інших сферах.

15 жовтня 2018 року у м. Люксембурзі відбулося Міністерське засідання Східного Партнерства на якому обговорювали стан та перспективи подальшого розвитку ініціативи, зокрема у контексті наближення 10-ї річниці її заснування. Серед пріоритетів України у Східному партнерстві, окрім залучення зацікавлених партнерів до створення Енергетичного ринку ЄС, Єдиного Цифрового ринку, Митного союзу та Шенгенського простору визначено низку інших важливих завдань порядку денного відносин Україна – ЄС¹.

По-перше, Україна закликає до більш активного залучення ЄС до врегулювання конфліктів та криз в регіоні «Східного партнерства», наприклад, шляхом збільшення його присутності на місцях, що допомогло б у процесі врегулювання конфліктів.

Дезінформаційні кампанії РФ та поширення так званих «фейкових новин» є спільною загрозою як для країн ЄС, так і для регіону «Східного партнерства», зокрема з огляду на наближення виборів в державах СхП та ЄС необхідно посилювати співпрацю у сфері безпеки, зокрема, у сфері боротьби з гібридними загрозами, кібер-безпеки, запобігання екологічним катастрофам.

По-друге, запровадження безвізового режиму відкрило нові можливості для розвитку контактів між людьми та розвитку співпраці на регіональному

¹ Матеріали, надані Міністерством закордонних справ України, що були опрацьовані в рамках підготовки пропозицій України до програми головування Румунії в Раді ЄС, січень, 2019 р.

рівні. Разом з тим, це також виявило «вузькі місця», вирішення яких допоможе використати весь потенціал безвізового режиму: слабка прикордонна інфраструктура, яка перешкоджає і уповільнює рух людей та вантажів; недостатній рівень готовності місцевих органів влади, недостатня готовність проектів.

По-третє, ЄС має декілька регіональних стратегій, але жодної - для Карпат. У зв'язку з цим Україна активно підтримує польську ініціативу щодо розробки нової макрорегіональної стратегії Карпатського регіону, яка сприятиме культурному та економічному розвитку сусідніх регіонів, зберігаючи при цьому екологію та автентичність Карпат.

По-четверте, Україна розраховує на підтримку з боку ЄС щодо реалізації інфраструктурних проектів, які сприятимуть розвитку Транс'європейської транспортної мережі. На порядку денному в сфері транспорту залишаються невирішеними два питання: включення внутрішніх водних шляхів України, зокрема української ділянки р. Дунай, до Транс'європейської транспортної мережі; підписання Угоди про Спільний авіаційний простір між Україною та Європейським Союзом, що залишається заблокованим з огляду на суперечку між Іспанією та Великою Британією щодо аеропорту Гібралтар.

По-п'яте, освіта, культурні та наукові обміни, стажування, мобільність є визначальними факторами зближення з ЄС. Тому, особливо відчутні переваги надали б ініціативи щодо: застосування для студентів з країн СхП, що уклали Угоду про асоціацію з ЄС, умов та процедур вступу до навчальних закладів на рівні національних; збільшення для асоційованих партнерів фінансування стипендій у навчальних закладах, орієнтованих на ЄС, особливо з урахуванням невідкладних завдань та проблем, пов'язаних із впровадженням положень ПВ ЗВТ; опрацювання проектів середньострокового стажування (до 1 року) для держслужбовців з країн СхП до інституцій ЄС (Європейська комісія, Комітет регіонів, Європейський парламент тощо).

Особливу увагу слід приділяти підтримці та розширенню можливостей для молоді. Відкриття Європейської школи СхП в Тбілісі стало однією з найбільш знакових подій СхП у 2018 р.

Створення європейського навчального закладу в Україні, з урахуванням досвіду Європейської школи Східного партнерства в Тбілісі, стало б важливою віхою у розвитку освітньої сфери в нашій країні, адже така установа сприяла б європейському орієнтованому мисленню серед найбільш інноваційних та творчих представників української молоді. Згідно з офіційними даними, в Україні зараз проживає 713,3 тисячі молодих людей у віці 16-17 років, освіта та критичне мислення яких є важливими для майбутнього розвитку України. Європейський навчальний заклад в Україні може не тільки підвищити освітні можливості та можливості працевлаштування, а й сприяти багатокультурному взаєморозумінню, толерантності, фундаментальним цінностям та кращому розумінню ЄС та його залучення в регіоні.

Таким чином напередодні 10-ї річниці ініціативи ЄС «Східне партнерство» важливо відзначити, що інструментарій СхП, в тому числі «20 результатів до 2020 року», має слугувати більш диференційованій співпраці з країнами, що уклали Угоду про асоціацію. Водночас Україна зацікавлена розвивати цю ініціативу, на основі стратегічного бачення європейського майбутнього асоційованих партнерів, відображаючи динамізм, що відповідає потребам, очікуванням та інтересів усіх сторін. Саме заключна Декларація за результатами відзначення 10-ї річниці ініціативи може стати тим документом, який надасть політиці СхП так необхідної для асоційованих партнерів визначеності, тим більше, що у програмі головування Румунії в Раді ЄС¹ чітко зазначається про своєчасність закріплення європейської перспективи для України, Молдови та Грузії.

¹ Programme of the Romanian Presidency of the Council of the European Union 1 January – 30 June 2019: https://www.romania2019.eu/wp-content/uploads/2017/11/en_programme_ropres2019.pdf

Список використаної літератури:

1. Спільна декларація Саміту Східного партнерства, 25 листопада 2017 р. // https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk/
2. European Parliament recommendation of 15 November 2017 to the Council, the Commission and the EEAS on the Eastern Partnership, in the run-up to the November 2017 Summit (2017/2130(INI))
3. Декларація Європейської народної партії щодо Брюссельського саміту СхП // <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/61594-deklaracija-jevropejskoji-narodnoji-partiji-shhodo-bryusselysykogo-samitu-skhp>
4. 20 Deliverables for 2020: Bringing tangible results for citizens // https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/20_deliverables_for_2020.pdf
5. 20 DELIVERABLES FOR 2020: Monitoring – State of Play 2018, Brussels 2018.
6. Моніторинговий звіт Національної платформи Форуму Громадянського Суспільства Східного партнерства “Поступ України у виконанні 20 досягнень Східного партнерства до 2020 року” // <https://www.civic-synergy.org.ua/analytics/postup-ukrayiny-u-vykonanni-dvadtsyaty-dosyagnen-shidnogo-partnerstva-do-2020-roku/>
7. Спільна заява щодо початку українсько-норвезького діалогу з питань європейської інтеграції // <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249956593>
8. Спільна декларація про партнерство між Україною та Королівством Норвегія
<https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-partnerstvo-mizh-ukrayinoyu-ta-koroli-38500>
9. Матеріали, надані Міністерством закордонних справ України, що були опрацьовані в рамках підготовки пропозицій України до програми головування Румунії в Раді ЄС, січень, 2019 р.
10. Programme of the Romanian Presidency of the Council of the European Union 1 January – 30 June 2019: https://www.romania2019.eu/wp-content/uploads/2017/11/en_programme_ropres2019.pdf

Макаруха З.М. 10-а річниця заснування ініціативи ЄС «Східне партнерство»: нагода обговорити після - 2020 майбутнє Партнерства

У травні 2019 року відзначатиметься 10-а річниця заснування ініціативи ЄС «Східне партнерство» (СхП). У цьому зв'язку у статті проаналізовано пріоритети та перспективи України в контексті подальшого розвитку цієї ініціативи, а також зроблено висновок про важливість визначення стратегічного бачення ЄС щодо європейського майбутнього асоційованих партнерів, та диференційованого підходу, який би відповідав потребам, очікуванням та інтересів усіх сторін.

Ключові слова: Східне партнерство, українсько-норвезький діалог з питань європейської інтеграції, асоційовані партнери.

Makarukha Z.M. 10th anniversary of the EU Eastern Partnership Initiative: proper moment to discuss the Partnership's post-2020 future.

In May 2019, the 10th anniversary of the launch of the EU Eastern Partnership Initiative (EaP) will be celebrated. In this regard, the article analyzes the priorities and prospects of Ukraine in the context of further development of this initiative. The author concluded that it is important to define the strategic vision of the European future for associated partners, as well as a differentiated approach that meets the needs, expectations and interests of all parties.

Key words: Eastern Partnership, Ukrainian-Norwegian Dialogue on European Integration, associated partners.